

Toetsing, een vergeten ambacht?

Toetsing is een wezenlijk onderdeel van het onderwijsleerproces. Toch hebben docenten vaak moeite met het maken van toetsen, de voorbereiding en een effectieve nabespreking. Docenten die toetsvaardig zijn dragen sterk bij aan een hogere leeropbrengst.

“Leerlingen zijn alleen op puntenjacht bij het nabespreken!”. “Ik heb geen tijd om na te bespreken!”. “Ik moet vaak toetsen, anders leren leerlingen niet!”. Zomaar enkele kreten uit de personeelskamer. Zijn ze terecht?

Volgens de leerpiramide van Souza leren we meer naarmate we meer ervaren. Echte ervaring wordt geborgd door echte feedback. Toetsing is een deel van die feedback, en daarbij hoort ook feedback van de docent over het leren van de leerling. Recent onderzoek toont aan dat leerlingen graag toetsen willen nabespreken om zo echte feedback op hun leerproces te krijgen.

Leerlingen gaan trouwens minder leren naarmate ze meer toetsen moeten doen. Logisch, het toetsmoment wordt immers minder prominent. Ze leren eerder door activerende werkvormen, door enthousiaste docenten en door een stimulerende leeromgeving. Maar de invloed van het toetsen zelf op de leermotivatie en leerdiscipline is in principe minimaal.

Toetsing is een wezenlijk onderdeel van het onderwijsleerproces

De invloed van het voor- en nabespreken van toetsen is daarentegen enorm. Hierbij leren leerlingen echt hoe ze het ‘leren leren’ aan moeten pakken. Wellicht veel gericht dan wanneer we dat proberen in de mentorlessen. Toetsing is daarom een wezenlijk onderdeel van het onderwijsleerproces en zeker niet het sluitstuk.

Methode als middel

Docenten bepalen zelf het lesprogramma vanuit kerndoelen en eindtermen. Terwijl de bovenbouw werkt met programma’s van toetsing en afsluiting, zien we steeds vaker dat in de onderbouw wordt gewerkt met programma’s van toetsing en bevordering.

Deze programma’s borgen de doorlopende leerlijn door zichtbaar te maken welk kennis- en vaardigheidsniveau een leerling heeft aan het begin van een leerjaar, en op welk kennis- en vaardigheidsniveau de leerling aan het einde van het jaar dient te staan. De kerndoelen en de eindtermen geven daarbij de kaders en de doelen aan.

De scholen, lees de docenten, bepalen de doorlopende leerlijn zelf. De docent bepaalt vervolgens welke keuze er wordt gemaakt uit het boek. Het boek biedt immers altijd meer dan er past in een schooljaar want uitgevers denken in volume.

Docenten die zich laten leiden door het boek zullen al vroeg in het schooljaar druk ervaren: “Het boek komt niet uit! Wat nu?”. Ze durven vaak niet te kiezen en dus weg te laten. De druk wordt nog groter omdat er veel tijd nodig is voor het voorbereiden, afnemen en nabespreken van de toetsen. Het maken van een effectieve jaar- of periodeplanning is

Toetsconstructie

Binnen de eisen die gesteld moeten worden aan een toets kijken we hier naar vier voorbeelden:

1. Wanneer taalgebruik niet is afgestemd op de doelgroep wordt de vraag niet (helemaal) begrepen waardoor de vraag niet meer de inhoud toetst, maar de taalvaardigheid. Dit noemen we in de toetsconstructie "begripsvaliditeit". Denk hierbij aan het onnodig gebruik van voorzetseluitdrukkingen (met betrekking tot, ten behoeve van, etc.) en het gebruik van dubbele ontkenningen.
2. Een andere punt dat voortvloeit uit "begripsvaliditeit" is het zogenaamde "getrapt vragen". Denk hierbij aan een vraag waarbij gegevens eerst uit een tekst of tabel moeten worden gehaald, waarmee vervolgens een percentage moet worden berekend. Wat wil de docent hier toetsen; de vaardigheid van het zoeken/destilleren van de juiste gegevens of de vaardigheid van het procenten berekenen?
3. De eis "betrouwbaarheid" veronderstelt dat twee verschillende beoordelaars tot hetzelfde oordeel (cijfer) komen. Van belang is hierbij het besef dat bij het maken van de toets direct een blinde vlek ontstaat. Voor de constructeur lijkt het volstrekt logisch welk antwoord de vraag zou moeten beogen, vaak lijkt de vraag ook een ander (goed) antwoord op te leveren. De toets eerst door een collega laten maken is daarom belangrijk.
4. Een eis die met name in de onderbouw nogal eens als lastig wordt ervaren is de "specificiteit". Deze eis veronderstelt dat leerlingen geleerd moeten hebben (ofwel de stof gevolgd moeten hebben) om een voldoende te halen voor de toets.

daarom noodzakelijk. Afdelingsleiders sturen vervolgens op kwantitatieve uniformiteit (elke parallelklas krijgt hetzelfde aantal toetsen) door een toetsrooster te maken en de spreiding te controleren. Voor de inspectie, maar ook voor ouders is dit immers een gevoelig punt.

Leerlingen voorbereiden

De rol van de docent bij het voorbereiden van leerlingen op de toets gaat verder dan alleen het opgeven van die toets. Recent (puber)brein onderzoek bevestigt wat ervaren docenten al weten:

- Herhalen en verbinden is cruciaal.
- Planning kan een (jonge) puber (nog) niet zelf.
- Afwisseling en aansluiten bij leerstijlen is noodzakelijk.
- Het ontwikkelen van "self efficacy" (het gevoel iets te kunnen) heeft begeleiding en feedback nodig.

Met de klas voorbereiden kan op verschillende manieren. Inspirerende werkvormen zijn bijvoorbeeld leerlingen zelf toetsvragen laten maken en die bij elkaar laten afnemen, leerlingen de leerstof in plaatjes laten samenvatten of leerlingen als expert inwerken op een deel van de leerstof.

Toetsen vervaardigen

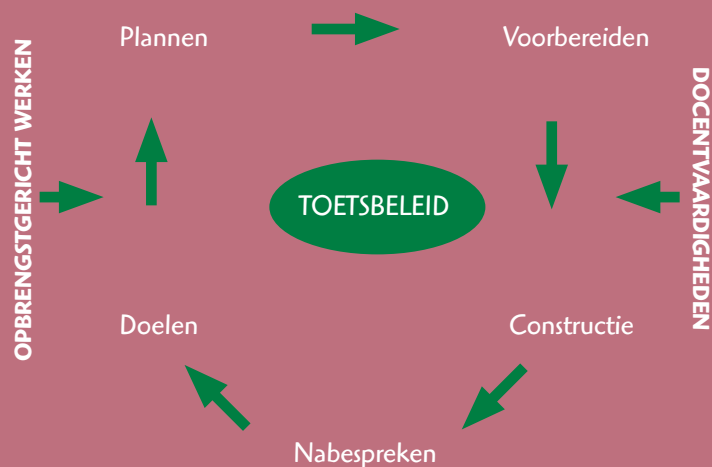
Toetsen behoren te checken of bepaalde onderwijsdoelen zijn behaald. Zoals eerder aangegeven, komen deze doelen voort vanuit de eindtermen en kerndoelen, en zijn ze vastgelegd in pta's, ptb's en doorlopende leerlijnen.

Toetsbeleid

De Inspectie van het onderwijs legt steeds sterker de focus op het (sturen op) opbrengstgericht werken en het borgen van kwaliteit. Docenten dienen zich te verantwoorden naar de inspectie: welke opbrengst wordt beoogd? Hoe wordt die opbrengst gemeten? Waar is dit vastgelegd? De school legt de kaders waarbinnen de docenten zich verantwoorden vast in toetsbeleid.

Het toetsbeleid van een school is niet statisch omdat de kwaliteit steeds moet worden gemonitord en bijgesteld. Een docent kan er antwoord vinden op vragen als:

- 1) Wat is de werkwijze bij het maken van een toets?
- 2) Hoe wordt de kwalitatieve uniformiteit (de leerling krijgen in parallelklassen inhoudelijk vergelijkbare toetsen) geborgd? Met andere woorden, welke eisen zijn er ten aanzien van de toets qua layout, verdeling vraagtypes of verhouding kennis/inzicht/toepassing?
- 3) Welke eisen zijn er ten aanzien van het correctiemodel? Welke afspraken zijn er over het bewaren en nabespreken?
- 4) Welke afspraken zijn er ten aanzien van de doorlopende leerlijnen en de transfers?
- 5) Wat is de taakverdeling betreffende de controle?

Het daadwerkelijk construeren van een toets lijkt een vergeten ambacht. De praktijk leert dat docenten op de basale vaardigheden voor toetsconstructie nog wel wat te ontwikkelen hebben. Denk hierbij vooral de borging van betrouwbaarheid, specificiteit en validiteit van de toets.

Nabespreken

Een van de doelen van de nabespreking van een toets is het controleren van het werk van de docent. Heeft hij goed nagekeken en hoe kwam hij tot het resultaat? Dit gebeurt altijd kort en krachtig. Het andere doel is de reflectie van de leerling op het leerproces om te ontdekken wat hij de volgende keer beter kan doen.

De controle en de reflectie zijn verschillende onderdelen: na de antwoordcontrole loopt de evaluatie over in reflectie. De docent kan in dit deel van de nabespreking de leerlingen een verdeling laten maken over de verschillende soorten vragen. Deze categorieën zijn bijvoorbeeld 'uit je hoofd leren' of 'extra oefenen'. Zo krijgt elke leerling op maat feedback: zoveel procent van de leervragen had je goed, dat betekent dat je de volgende keer... enzovoorts.

Wanneer het verschil tussen antwoordcontrole en reflectie op een school altijd onderdeel is van de werkwijze, krijgt het nabespreken een ander karakter en verloopt soepeler. ■

CPS-trainer Sander van Veldhuizen werkte als docent in het voortgezet onderwijs en als examenconstructeur bij de Cito Groep. Hij adviseert scholen op het gebied van onder andere toetsing. Contact: s.vanveldhuizen@cps.nl.